21:05, Kedd (augusztus 2.), m1

Tihamér
61 perc

rendező: Málnay Levente
forgatókönyvíró: Lengyel Menyhért
operatőr: Zádori Ferenc
díszlettervező: Mátay Lívia
dramaturg: Prekop Gabriella
jelmeztervező: Vidák Györgyi

szereplő(k):
Udvaros Dorottya
Eszenyi Enikő
Szombathy Gyula
Szilágyi Tibor

Feliratozva a Teletext 334. oldalán.

A régi nagysikerű Lengyel Menyhért vígjáték tévéfeldolgozása egy házasságról, amelyben megjelenik az a bizonyos harmadik... A főszerepben Udvaros Dorottya, Eszenyi Enikő, Szombathy Gyula és Szilágyi Tibor.

*

Lengyel Menyhért

FILM:

Tihamér (TV-film) forgatókönyvíró Vetítik: M1: Kedd (Augusztus 2.) 21:05

A csodálatos Mandarin (szín., magyar filmdráma, 2000) író
Waterlooi győzelem (szín., magyar vígj., 2000) író
A nagy fejedelem (szín., magyar tévéjáték, 1997) (TV-film) író
Lenni vagy nem lenni (ff., fel., am. vígj., 1942) író Lenni vagy nem lenni DVD
Ninocska (ff., mb., am. rom. vígj., 1939) író Ninocska DVD
Angyal (ff., mb., am. filmdráma, 1937) forgatókönyvíró
Helyet az öregeknek (ff., magyar vígj., 1934) forgatókönyvíró
Nagy Katalin (ff., fel., angol filmdráma, 1934) író
Róza néni elintézi (magyar tévéjáték) (TV-film) író

SZÍNHÁZ:

A csodálatos mandarin író
bemutató: Budapest Bábszínház
A csodálatos mandarin szövegíró
bemutató: 2001. szeptember 8. Magyar Állami Operaház
A csodálatos mandarin szerző
bemutató: 2005. szeptember 23. Csokonai Színház
A csodálatos mandarin szövegkönyv
bemutató: 2006. március 31. Trafó
A waterloói csata író
bemutató: 2011. május 7. Móricz Zsigmond Színház

*

LENGYEL MENYHÉRT
(1880-1974)

Az igaz, hogy a legvilághíresebb magyar drámaíró Molnár Ferenc, de a világ színpadain legtöbbet játszott magyar dráma Lengyel Menyhért Taifunja. Ez a Lengyel Menyhért egy időben Hollywood kedvelt filmszövegírója volt, még Greta Garbónak is ő írt sikeres szövegeket, későbbi irodalmi munkásságáért Olaszország Róma városának nagydíjával tüntette ki, hosszú életének nagyobbik részében Angliában, Amerikában és Olaszországban élt, éveket töltött Svájcban és Ausztriában - de soha életében magyar anyanyelvén kívül semmiféle nyelvet nem tudott megtanulni, még németül sem tudta elmondani a legegyszerűbb kifejezéseket. Kilencvennégy éves koráig megmaradt annak, aminek indult: nagyon okos tiszántúli magyar zsidó parasztnak. De magyarul leírt szavait minden kultúrnyelvre lefordították.

Balmazújvárosi volt, akárcsak a nála tizenhét évvel fiatalabb Veres Péter. Abból a sajátos

magyar zsidóvilágból származott, amely Kiss József balladáival lépett a magyar irodalomba. Ezeknek nem volt olyanfajta német kultúrájuk, mint a hazai városi zsidóságnak, de olyan jiddis kultúrájuk sem, mint az Északkeleti-Kárpátok zsidó parasztságának. A javarészt református Tiszántúl falvainak életformáját élték, a kocsmárosoknak és vegyeskereskedőknek is maguk művelte törpebirtoka volt, egyesek gazdatisztek voltak a nagybirtokokon, és olykor akadt köztük középbirtokos gazdálkodó, aki együtt kapált a zsellérekkel. Otthonukban általában három könyv volt - a kalendáriumon kívül -, az imakönyv, amelynek héber betűit ugyan el tudták olvasni, de a nyelvet nem értették, és csak a szöveg melletti fordításból tudták, mit is imádkoznak, azután az Ótestamentum, persze magyarul és Petőfi összes költeményei. Egyébként műveltségük és érdeklődési körük azonos volt a szomszédokéval. Ez a sajátos alföldi népi színfolt a fasizmus tömeggyilkolásában úgyszólván az utolsó szálig kipusztult. De ezek közül jött Kiss József, és ebből a mélységből emelkedett világhírig Lengyel Menyhért.

Afféle istenáldotta tehetségnek mutatkozott az iskolában: elolvasott mindent, ami a keze ügyébe került. Természetesnek tartották, hogy ki akar törni. Amint lehetett, elindult szerencsét próbálni Budapestre. Itt kezdett újságoknak írni, fel is tűnt falusi ízekkel teljes stílusa. De maga is érezte, hogy még nem eléggé művelt, még sokkal többet kell tudnia életről is, irodalomról is. Elment tehát Kassára biztosítási tisztviselőnek és mellette vidéki riporternek. De főleg olvasott és színházba járt. Jól megismerte Ibsent és a világ korszerű drámairodalmából mindazt, amihez magyar fordításban hozzáférhetett. És történelmet olvasott, magyar és világtörténelmet. Kivárta, amíg megérik benne az író. Azután huszonhat éves korában írt egy drámát, A nagy fejedelem c ímű tragédiát, melyen ugyan jól érződik Ibsen hatása is, a francia drámák szigorú hármas egysége is, mégsem volt ez sem ibseni, sem francia, hanem a magyar kisváros, a közéleti előítéletek, az igazságtól való rettegés, a tudomány és a hivatal összeütközése egy tudós tragikus sorsán példázva. A művet elküldte Budapestre az új drámai kultúrát kereső Thália Társaságnak (amelynek a fiatal Lukács György volt a szellemi mozgatója, és a fiatal Hevesi Sándor a rendezője). És A nagy fejedelemnek a Thália színpadán sikere volt: közönségsikere és szakmai sikere. A kassai biztosítási ügynök 1907-től kezdve egyszerre az elismert drámaírók közé lépett. Hátat is fordított minden egyébnek, felköltözött a fővárosba, és egymás után írta sikeresnél sikeresebb színdarabjait. Valamennyi színház örült, ha kéziratot kapott tőle: egy Lengyel-bemutató biztos sikert jelentett. Pedig műveinek színvonala nagyon egyenetlen, nemegyszer lélektanilag elnagyolt, máskor témabelileg jelentéktelen, de mindig érdekes és hatásos. Bámulatosan jó mesterember volt, aki néha felemelkedett az igazi, a nagy kérdésekkel viaskodó, igazi szenvedélyeket és igazi problémákat ábrázoló drámaíróig. 1909-ben szembenézett a háborút előkészítő imperializmussal: Japánról beszélt, de bármely nagyhatalomra lehetett gondolni közben. És japánjai nagy szenvedélyekkel, nagy morális kérdésekkel, cselszövésekkel és önfeláldozásokkal készítik a világtragédiát. És hatásosságban semmivel sem maradt az akkori legmagasabb világszínvonal alatt. Ez volt a
Taifun
. Előbb dübörgő hazai siker, azután európai siker, azután világsiker. És mi sem bizonyítja jobban irodalmi elismertetését, mint hogy a Nyugat költői, írói, kritikusai is a magukénak érzik. Oda is tartozik közéjük, oda írja okos, higgadt, jóízű nyelven fogalmazott cikkeit. Amikor egy ízben Ady és a Nyugat összekülönbözik - Ady a vitában kizárólag Lengyel Menyhértet hajlandó elfogadni bírájának és közvetítőjének.

De ugyanígy fogadja el őt a hivatalos irodalom is, hiszen megkapja a Voinich-díjat is, amely az

akadémizmus teljes elismerését jelenti. A hálás utókor, a népi ízekkel teljes Falusi idill és főleg a Sancho Panza királysága - ez a harcosan demokrata és pacifista vígjáték, a legjobb magyar vígjátékok egyike - akkor is a legjelentékenyebb drámaíróink közé sorolja, ha színjátékainak nagyobbik része elnagyolt, és alig több sikerrel kecsegtető, könnyű szórakozásnál.

Pacifizmusában pedig olyan következetes, hogy a világháború kitörésekor Svájcba emigrál, akárcsak ugyanekkor Romain Rolland Franciaországból. 1914 és 1918 közt világhatású cikkeket ír a háború ellen. Persze magyarul írja, mert csak így tud, de azonnal lefordítják németre és franciára. Ezek az írások később Egyszerű gondolatok címen kötetben is megjelennek. Politikai, illetve publicisztikai irodalmunk klasszikusai közt lenne a helye. A háború után még nagyobb utazást tesz Amerikában, ahol igen sok helyütt játsszák darabjait, főleg a Taifunt. Ottani tapasztalataiból áll össze
Amerikai napló
című dokumentumértékű riportkönyve. Csak a húszas években jön haza. Ez időben főleg sikerdarabokat ír, s ezeknél mérhetetlenül több, jelentékenyebb az a sajátos pantomimnovella, a
Csodálatos mandarin
, amelyből Bartók alkotja meg a halhatatlan táncjátékot. És ír egy szinte ismeretlenül maradt, bár nagyon érdekes fantasztikus regényt,
A boldog város
t, amely egyszerre egy szebb jövő látomása is, de félelmeivel még az akkor ismeretlen Franz Kafka regényeinek is rokona. Egy ideig színigazgató, érdekes, változatos műsorpolitikát valósít meg a Belvárosi Színházban. De ahogy előbb Olaszországban megvalósul, majd Németországban készülődik a fasizmus, a politikai atmoszférára mindig is érzékeny Lengyel Menyhértet elfogja a félelem: félti Európát. És előbb Angliába, majd Amerikába fut a fenyegető jövendő elől. 1937-től kezdve már nem jön haza.

Angliában összetalálkozik Biró Lajossal, aki 1919 óta emigráns, hiszen ő a Károlyi-kormány államtitkára volt. Biró Lajos Korda Sándorral együtt teremtette meg az angol nemzeti filmjátékot. Lengyel és Biró régi jó barátok, még 1913-ban együtt írtak egy sikeres történelmi drámát, A cárnő
t. Azóta Biró világhíres forgatókönyvíró, erre ösztönzi Lengyelt is. Nem is kell csalódniok benne. És amikor Korda továbbmegy Amerikába, szívesen dolgozik az ott már rég ismert nevű íróval. Így kerül Lengyel Hollywoodba, ahol hamarosan a nagy sikerűek közé tartozik. Ő írja Korda kitűnő Hitler-ellenes filmjének, a
Lenni vagy nem lenni
nek a szövegét. Ettől kezdve egymás után írja forgatókönyveit, bármelyik gyár, bármelyik népszerű rendező, világhíres színész örömmel fogadja, ha neki ír. Kitűnően tud fordulatos meséket kitalálni, feszült helyzeteket teremteni és nagyon hálás szerepeket formálni. Greta Garbo is örömmel játszik Lengyel Menyhért-alakokat. De társasága mindig kizárólag magyar, a filmesekkel tolmács útján beszél, illetve felesége közvetítésével, aki jól tud különféle nyelveken, a munkában is tökéletes társa.

Amerikában tehát sok munkával, de gondtalanul él a második világháború végéig. De utána a bontakozó hidegháború légnyomását már nem bírja elviselni. Igazi demokrata, aki rokonszenvezik a szocializmussal is. Lengyel tehát hazajött Európába, de még nem jött haza

Magyarországra, ahol egyébként a fasizmus egész alföldi rokonságát elpusztította. Ekkor költözött Olaszországba, ahol az irodalom a nagy világhíreseknek kijáró tisztelettel fogadta és tüntette ki az olaszul sem tudó magyar írót. Ott írta hosszú évek alatt emlékiratait. Ezek csak jóval halála után jelentek meg.

1956 után a már öreg író egyre gyakrabban jár haza, olykor hónapokat tölt itthon. Ahogy tréfásan mondogatja, sok helyütt lehet jól élni, de csak Magyarországon lehet jól beszélgetni, és főleg csak itt tudnak rendesen "alsós"-t játszani (ezt a jellegzetesen magyar, másutt nem is ismert szolid kártyajátékot filléres alapon játszotta baráti körben világéletében, ez mindig is a hajdani pesti kávéházakra emlékeztette). Túl kilencvenedik évén végre elhatározta, hogy most már végképp hazaköltözik. Itthon akart meghalni. És így is történt. Már kilencvennégy éves volt, amikor kérelmezte, hogy újra magyar állampolgár lehessen. Amikor a Belügyminisztériumból telefonon értesítették, hogy kérelme elintézett, az állampolgársági bizonyítványt postára adták címére, akkor megelégedetten mondotta, hogy most már nyugodtan megy kórházba, hogy az orvosok megnézzék, mennyi lehet még hátra az életéből. Két nappal később a kórházi ágyon, arcán elégedett, derűs mosollyal meghalt.

A sírjánál azután végre elhangozhatott, hogy a magyar irodalom egyik klasszikusa volt.

+

http://hu.wikipedia.org/wiki/Lengyel_Menyhért